

เส้นทางคนชาวจีนจากชุมชนสำคัญทางใต้ เช่น สบทาในเขตเมืองลำพูนขึ้นมาเลี้ยงกองทัพที่เชียงใหม่ ด้วยเหตุนี้เองน้ำจึงมีความสำคัญและมีคุณค่าต่อมนุษย์ ก่อให้เกิดวัฒนธรรม ชุมชน สังคมและชาติเมืองสำคัญๆ ในที่ราบระหว่างแม่น้ำคงและแม่น้ำโขงตอนกลาง ล้วนมีพัฒนาการมาจากการตั้งถิ่นฐานจากแหล่งน้ำทั้งสิ้น เช่น หริภุญชัย เชียงรุ่ง เชียงตุง เชียงแสน เชียงราย เชียงทอง (หลวงพระบาง) เชียงใหม่ เป็นต้น ร่องรอยของชื่อบ้านนามเมืองที่ปรากฏล้วนตั้ง

ข่อยเรื่องเมืองล้านนาปีที่ ๗
Jakapong@chiangmaimews.co.th

เวียงหนองล่อง สบถี จอมทอง สามเงา ระแหง (ตาก) เรือสินค้าบางส่วนเลยไปจนถึงปากน้ำโพ นครสวรรค์ ลันสุดบางกอก (กรุงเทพ) ออกทะเลที่อ่าวไทยมีสินค้าที่หลากหลายชนิดผ่านท่าวัดเกต

สินค้าจากเชียงใหม่และหัวเมืองต่างๆ ทางตอนบน โดยคาราวานพ่อค้าวัว มัง ลาต่างและช้าง ได้แก่ น้ำรัก ไม้ฝาง งาช้าง นอแรด ครั้ง หนังกัดวัว ข้าว น้ำตาล ยาสูบ ผ้าไหม ฯลฯ

สินค้าจากทางเรือบนเส้นทางแม่น้ำปิงจากทางใต้ได้แก่ ฝ้าย ผ้าฝ้าย น้ำมันก๊าด เทียนไข ไม้ขีดไฟ บุหรี่ เกลือทะเล เป็นต้น

เส้นทางการค้าอีกทางหนึ่งขึ้นบกที่ระแหง เชื่อมต่อโดยคาราวานพ่อค้าวัวต่าง ม้าต่าง ผ่านเมืองแม่สอด เมียวดี ชำเม่น้ำสาละวินหรือน้ำคงไปออกทะเลที่เมืองเมาะตะมะหรือเมืองมะละแหม่ง เมืองท่าสำคัญบนฝั่งทะเลอันดามันในอ่าวเบงกอล

จะเห็นว่า การที่ชุมชนวัดเกตตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำปิงจึงมีโอกาสที่จะติดต่อเชื่อมโยงกับชุมชนการค้าอื่นๆ ทั้งใกล้และไกลออกไป ดังกล่าวข้างต้น ใน

ชุมชนวัดเกต เป็นชุมชนโบราณตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำปิงด้านตะวันออก จากเอกสารของวัดเกตการามระบุว่า วัดนี้สร้างขึ้นราว พ.ศ. 1971 รัชสมัยพญาสามฝั่งแกน (พ.ศ.1945-1984) กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังราย ลำดับที่ 8 ตามเอกสาร

ชุมชนวัดเกต: วิถีการค้าริมฝั่งแม่น้ำปิง

นี้ วัดเกตการามน่าจะมียายไม่น้อยกว่า 560 ปี จากตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ระบุถึงท่าวัดเกต เมื่อ จ.ศ.1098 หรือ พ.ศ.2270 สมัยที่พม่าปกครองเมืองเชียงใหม่ บ้านเมืองไม่สงบ มีการล้อมผู้คนแย่งชิงความเป็นใหญ่รบราฆ่าฟันกันอยู่เสมอ

สมัยพม่าปกครองเมืองเชียงใหม่ วัดเกตยังคงมีความสำคัญต่อพมามาก ในปี พ.ศ.2121 พระเจ้าบุเรงนอง กษัตริย์พม่า ทรงมอบหมายให้สาวถินรตรา มังซอศรีมังนรธาซอ เจ้าเมืองเชียงใหม่ บุรณะเจดีย์วัดเกตการาม วัดชัยพระเกียรติ วัดปราสาท ซึ่งได้เสียหายพังทลายลงมาพร้อมกับเจดีย์หลวง วัดเจดีย์หลวงคราวแผ่นดินไหวครั้งใหม่สมัยพระนางจिरประภา เสร็จแล้วมีการกัลปนา (มอบถวาย) สิ่งของและผู้คนเพื่อเป็นข้าวัด หรือข้าพระธาตุวัดเกต โดยคนเหล่านี้จะทำหน้าที่ดูแลรักษาวัดและพระธาตุได้รับการยกเว้นไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงานและถูกเก็บภาษี และในปีพ.ศ.2269 สมัยมังแร่วร่า เป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ก็มีการบูรณะวัดเกตอีกครั้งหนึ่ง

จากเอกสารในท้องถื่นวัดเกตการาม น่าจะสร้างก่อน พ.ศ.2121 เพราะโดยปกติในสมัยโบราณ ชุมชนของชาวบ้านจะมีพัฒนาการขึ้นก่อนการสร้างวัดวาอาราม เพราะถ้าบ้านเมืองสงบมั่นคงมีทรัพย์สมบัติเงินทอง เหลือพอกินพอใช้ จึงได้สร้างหรือบูรณะวัดวาอาราม อุปถัมภ์ค้ำชูพระพุทธศาสนาให้มั่นคงรุ่งเรือง

ควบคู่ไปกับชุมชนบ้านและเมือง ดังนั้นชุมชนวัดเกตน่าจะตั้งขึ้นมาก่อนปี พ.ศ.2121 ชุมชนวัดเกตมีพัฒนาการมาตั้งแต่ราวปี พ.ศ.2000-2030 เพราะอยู่ในยุคที่เชียงใหม่สมัยราชวงศ์มังรายมีความเจริญรุ่งเรืองคือสมัยพญาสามฝั่งแกน หรือสามฝั่งแกน และพญาติโลกราช (พ.ศ.1984-2030) ชุมชนวัดเกตตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำปิงใกล้กับตัวเมือง จึงมีความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ การคมนาคม โดยเฉพาะด้านการเดินทางขนส่ง มีสินค้าจากหัวเมืองต่างๆ ทางตอนบน ลงสู่แม่น้ำปิงที่ท่าวัดเกต ไปสู่หัวเมืองต่างๆ ทางตอนใต้จึงมีคนต่างบ้านต่างเมืองเดินทางผ่านไปมาอยู่เสมอ

ชุมชนวัดเกตจึงมีพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมที่ยาวนาน แม่น้ำปิงมีความสำคัญต่อระบบนิเวศเมืองเชียงใหม่มาตั้งแต่การสร้างเมือง โดยในปีพ.ศ. 1835 พญามังรายยึดเมืองลำพูนได้ 2 ปีต่อมาใน พ.ศ.1837 ทรงสร้างเวียงกุมกาม แต่มีปัญหาทางด้านทำเลที่ตั้ง ที่แม่น้ำปิงล้นตลิ่งท่วมเป็นประจำ ดังนั้นในปีพ.ศ.1839 พญามังรายจึงได้เลือกชัยภูมิใหม่ ซึ่งพิจารณาจากระบบนิเวศเมืองในด้านต่างๆ เช่น แหล่งน้ำ ดิน ฟ้า อากาศ ที่ตั้งเมืองใหม่ในที่ราบเชิงดอย สุเทพ ลักษณะทำเลที่ตั้งดอยสุเทพอยู่ด้านหลังแม่น้ำปิงอยู่หน้าเมือง ที่ราบลาดไปทางตะวันออก เชียงใหม่จึงเป็นเมืองที่พัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนานมากกว่า 700 ปีจนถึงปัจจุบัน มิได้รกร้างไปดังเช่นสุโขทัยหรืออยุธยา ซึ่งได้รับความเสียหายจากสงคราม ในทางการเมืองเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของหัวเมืองต่างๆ ในล้านนาตั้งแต่ สมัยราชวงศ์มังราย สมัยพม่าปกครองเชียงใหม่ระหว่างปี พ.ศ.2101-2317 เชียงใหม่มีความสำคัญต่อพม่าในด้านการเมืองและการทหาร บุเรงนองต้องการให้เป็นศูนย์อำนาจควบคุมหัวเมืองไทใหญ่ เชียงตุง ลินสองปันนาและในล้านนา การเสียกรุงศรีอยุธยาทั้งสองครั้ง ในปีพ.ศ.2112 และ 2310 พม่าได้ใช้เชียงใหม่เป็นฐานกำลังคนและเสบียงอาหารในการเข้ายึดอยุธยา และในปีพ.ศ.2307 พม่าได้ใช้แม่น้ำปิงเป็น

ขึ้นมาจากชื่อของแม่น้ำสายต่างๆ ทั้งสิ้น เช่น แมริม แม่แดง แม่วาง แม่แจ่ม แม่ทาแม่ลาว แม่ใจ แม่วัง แม่สา แม่สาย แม่จริม ฯลฯ

ในสมัยเจ้าเจ็ดตน รัฐบาลกรุงเทพฯให้ความสำคัญต่อเชียงใหม่ในฐานะเป็นหัวเมืองขนาดใหญ่ที่สำคัญและเป็นศูนย์กลางของล้านนาด้านเศรษฐกิจ เชียงใหม่เป็นชุมทางการค้าที่สำคัญทั้งทางบกและทางน้ำมาตั้งแต่สมัยสร้างเมืองเชียงใหม่ ท่าวัดเกตบนฝั่งตะวันออกจึงเนื่องแน่นครคร้าไปด้วยผู้คนหลากหลาย ต่างบ้านต่างเมือง บ้างก็มาตั้งถิ่นฐานค้าขาย บ้างก็เดินทางผ่าน

ในยุคที่พม่าได้หมดอิทธิพลไปจากที่ราบเชียงใหม่-ลำพูน ตั้งแต่ราวปีพ.ศ. 2317-2325 จนกระทั่งพระเจ้ากาวิละและญาติพี่น้องยกกำลังจากเวียงป่าซางเข้ามาตั้งที่เมืองเชียงใหม่ ในปีพ.ศ. 2339 แล้ว ได้บูรณะปฏิสังขรณ์บ้านเมืองและวัดวาอารามให้มั่นคงรุ่งเรือง ชุมชนวัดเกตและท่าวัดเกตก็กลับมามีความสำคัญและคึกคักขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ในฐานะที่เป็นชุมขนทางการค้าทางบก พ่อค้าจีนฮ่อ พ่อค้าเงี้ยว (ไทใหญ่) พ่อค้าวัวต่างในท้องถื่นและจากหัวเมืองทางตอนบน เช่น เมืองฝาง เชียงราย เชียงแสน เชียงของ ท่าขี้เหล็ก ท่าเตือ เมืองวะ เมืองเลิน เมืองพะยาก เชียงตุง เชียงลาบ เมืองยอง เมืองยู้ เมืองหลวย เมืองต่างๆ ในสิบสองปันนา เช่น เมืองลวง เชียงรุ่ง เมืองฮาย เลยขึ้นไปถึงเมืองซือเหมา หรือเมืองลาฮ่อ และเมืองคูนหมิง หัวเมืองไทใหญ่ด้านตะวันออกและตะวันตกของแม่น้ำคง หรือแม่น้ำสาละวิน เช่น เมืองปุ เมืองปัน เมืองนาย ด้านตะวันออกได้แก่ เมืองแพร่ เมืองน่าน ป่อแก้ว เวียงภูคา หลวงน้ำทา หลวงพระบาง เป็นต้น

ผู้คนและสินค้าขนานาชนิดจากพ่อค้าทางไกลหลายบ้านต่างเมืองทางตอนบน เข้าสู่เชียงใหม่ผ่านท่าวัดเกตลงบรรทุกเรือหางแมงป่องลงแม่น้ำปิง ผ่านชุมชนทางการค้าทางตอนใต้และตอนล่างได้แก่ ท่าวังพร้าว สบทา ปากบ่อง ป่าซาง

สะพานข้ามแม่น้ำปิงบริเวณหน้าวัดเกตการาม

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 มีผู้คนเดินทางเข้ามาติดต่อค้าขายและตั้งถิ่นฐาน หลายเชื้อชาติหลายภาษา รัฐบาลกรุงเทพฯจึงได้ให้ความสำคัญกับเชียงใหม่มากกว่าหัวเมืองอื่นในล้านนา เพื่อควบคุมดูแลหัวเมืองฝ้ายเหนือหรือหัวเมืองล้านนาทั้งหมด พระยาทงสุระเดช (อัน บุนนาค) พระยาสุรสีห์วิศิษฐ์ศักดิ์ (เชย ภัลยาณมิตร) ซึ่งดำรงตำแหน่งข้าหลวงใหญ่ประจำมณฑลพายัพ ล้วนพำนักอาศัยอยู่ในเชียงใหม่ทั้งสิ้น

ในปีพ.ศ.2345 พระเจ้ากาวิละ นำขบวนเรือเครื่องบรรณาการ เพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก รัชกาลที่ 1 ล่องไปตามแม่น้ำปิงใช้เวลา 20 วันจึงถึงกรุงเทพฯ ครั้นนี้พระเจ้ากาวิละได้รับการโปรดเกล้าฯให้ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นพระเจ้าเชียงใหม่ และทรงมอบหมายให้มาเมืองเชียงใหม่ ใช้เวลา 45 วัน ทางเชียงใหม่โดยเจ้าอุปราชธรรมลังกา ได้จัดเตรียมพิธีสมโภชอันยิ่งใหญ่ ขบวนเรือได้เข้าเทียบท่าวัดเกต เมื่อเดือนยี่ แรม 11 ค่ำวัน 5 จ.ศ.1164 (พ.ศ.2345) จากนั้นจึงเคลื่อนขบวนแห่ข้ามแม่น้ำปิงไปฝั่งตะวันตกเป็นที่ตั้งของคุ้มหลวง

ในสมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ (พ.ศ.2399-2413) เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 6 ศาสนาจารย์เดเนียล แมคกิลวารี (Daniel McGillvalie) และคณะหมอสอนศาสนาชาวอเมริกัน เดินทางโดยทางเรือมาถึงเชียงใหม่เป็นครั้งแรกเมื่อวันจันทร์ที่ 3 เมษายน 2409 ก็ได้เลือกเชียงใหม่บริเวณชุมชนวัดเกตเป็นที่ตั้งสถานี (Mission) แห่งแรกเพื่อการเผยแพร่ศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์ ปัจจุบันคือบริเวณโรงเรียนเชียงใหม่คริสเตียนและโบสถ์คริสต์จักรที่ 1 เชียงสะพานนวรัฐ

เมื่อปีพ.ศ. 2451 เจ้าอินทวโรสุริยวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 8 พระเชษฐาพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ลงไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทรัชกาลที่ 5 พระราชชายาได้กราบบังคมทูลลาขึ้นมาเชียงใหม่พร้อมกับพระเชษฐา โดยเสด็จออกจากกรุงเทพโดยทางรถไฟสิ้นสุดที่ปากน้ำโพ จากนั้นเสด็จโดยทางเรือจากเมืองตากมีเรือร่วมในขบวนประมาณ 50 ลำ ใช้เวลา 56 วันถึงเมืองเชียงใหม่

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ชุมชนวัดเกต จึงมีพัฒนาการภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ซึ่งมีความโดดเด่นแตกต่างจากชุมชนอื่นในเมืองเชียงใหม่และยังปรากฏร่องรอยให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน ท่าวัดเกตบนฝั่งแม่น้ำปิงจึงอยู่ท่ามกลางบริบทที่หลากหลายทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม กล่าวคือเป็นที่รองรับผู้คนหลากหลาย ได้แก่ คนเมือง คนไทกลุ่มต่างๆจากเชียงตุงและรัฐฉาน สิบสองปันนา หลวงพระบาง ล้านช้าง พ่อค้าชาวจีนจากเมืองบางกอก จีนฮ่อจากยูนนาน แหกอินเดีย ฝรั่งเศสจีนนารี ชุมชนแห่งนี้จึงมีผู้คนอยู่ร่วมกันอย่างผสมผสานหลายศาสนา

โดยเฉพาะกลุ่มคนที่มีความสำคัญและมีบทบาททางสังคมและวัฒนธรรมมากกว่าคนกลุ่มอื่นในบริเวณท่าวัดเกตคือ กลุ่มพ่อค้าชาวจีน

เอกสารประกอบ

แสวง มาละแซม เอกสารประกอบกิจกรรมล่องเรือสำรวจสภาพลำน้ำปิง

จักรพงษ์ กำบุญเรือง
jakpong@chiangmainews.co.th